

Юрій ЯКОВЛЄВ

МИКОЛА КОВАЛЕВСЬКИЙ І РУРП У ГАЛИЧИНІ (1890–1897)

Досліджено місце і роль М. Ковалевського в суспільно-політичному житті Галичини впродовж 90-х років XIX ст. Зроблено спробу оцінити внесок наддніпрянського діяча у процес заснування та організаційного становлення Русько-української радикальної партії (РУРП) в Галичині, фактично до її розколу наприкінці 1890-х років. Основну увагу звернено на ідейну, організаційну та фінансову допомогу М. Ковалевського, його вплив на становлення партійно-політичної структури українського політичного життя у краї. Проаналізовано відносини діяча з представниками РУРП, що в основному виявлялися в матеріальній допомозі партії у всіх сферах її діяльності, зокрема друкованому органу – журналу “Народ” та невеликій фінансовій підтримці часопису радикального подружжя “Жите і слово”, який видавало подружжя Івана та Ольги Франко.

Ключові слова: Микола Ковалевський, Галичина, Русько-українська радикальна партія, журнал “Народ”.

Державний кордон та цензурні переслідування, які розділяли Австрійську (згодом Австро-Угорську) та Російську імперії, не стали на заваді встановленню зв’язків між галицькими і наддніпрянськими діячами. Після введення в дію сумнозвісного Емського указу 1876 р. ці стосунки активізувалися з новою силою. Визначальною стала та обставина, що в Галичині існував конституційний режим, який давав кращі можливості для культурно-просвітньої і суспільно-політичної діяльності¹. У цьому контексті цікавим є питання впливу наддніпрянського діяча М. Ковалевського на заснування і діяльність Русько-української радикальної партії – першої української модерної політичної сили.

Проблема місця і ролі М. Ковалевського в суспільно-політичному житті Галичини досі не стала предметом спеціального дослідження, а висвітлювалася епізодично й опосередковано. Окремі аспекти участі підросійського українофіла у процесі заснування та діяльності РУРП знайшли відображення в працях сучасних

¹ *Мудрий М.* Формування новочасної національно-політичної культури українського суспільства Галичини (проблема зовнішніх моделей) / М. Мудрий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 143.

українських істориків: Я. Грицака², П. Шкраб'юка³, М. Нечиталюка⁴ та деяких інших.

Мета статті – дослідити внесок М. Ковалевського у процес заснування, ідейно-організаційного становлення та розвитку РУРП у 1890–1897 рр.

У генезі українського соціалізму в Галичині провідна роль належала відомому громадсько-політичному діячеві з Наддніпрянської України Михайлові Драгоманову. Під його ідейним впливом у краї виникла радикальна течія, яка, на протигагу народовцям і русофілам, прагнула надати українському руху модерного європейського виміру. Основою світогляду радикалів були позитивізм та народницький соціалізм. Радикали, ядро яких становила молодь, одразу ж виступили з різкою критикою тодішнього ладу та діяльності старшого покоління. Незважаючи на переслідування влади, критику та невизнання з боку народовців і русофілів, радикальний рух продовжував існувати і в 80-х роках XIX ст.⁵

На межі 1880–1890-х років розпочався якісно новий етап у розвитку радикальної течії в Галичині. Він був пов'язаний з організаційним об'єднанням радикалів навколо друкованого органу. Питання створення популярного видання для народу радикали піднімали ще в середині 1880-х. Прикладом може слугувати програма журналу “Поступ”, яку склав І. Франко у 1886 р. за ініціативи М. Драгоманова⁶. У 1889 р. М. Драгоманов під час всесвітньої виставки в Парижі отримав, найімовірніше, від М. Ковалевського 1000 фр., які мав право використати у своїх інтересах⁷. Микола Ковалевський (1841–1897) – давній приятель Драгоманова. Він входив до складу київської “Старої” та одеської громад, протягом 1879–1882 рр. перебував на засланні в Сибірі. На початку 80-х років XIX ст. повернувся на підросійську Україну та проживав у Києві⁸.

² *Грицак Я.* “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Я. Грицак // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т. 222. – С. 71–110.

³ *Шкраб'юк П.* Просвітницько-економічні структури Радикальної партії в Галичині / П. Шкраб'юк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2010. – Вип. 19: “Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України / [відп. ред. Я. Ісаєвич, упоряд.: Ф. Стеблій, В. Пашук]. – С. 77–82.

⁴ *Нечиталюк М.* “Публіцистичний контроверс” Франка і Лесі Українки / М. Нечиталюк // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали міжнар. наук. конф. – Львів: Світ, 1998. – С. 766–771.

⁵ *Лисяк-Рудницький І.* Українці в Галичині під австрійським пануванням / І. Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: у 2 т. – Київ: Основи, 1994. – Т. 1. – С. 431, 432; *Аркуша О.* Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. / О. Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1997. – Вип. 3–4 / [ред. кол.: Я. Ісаєвич, Ю. Сливка (відп. ред.), В. Горинь, М. Литвин, Ф. Стеблій]. – С. 135.

⁶ *Возняк М.* Журнальні плани Франка в рр. 1884–86 / М. Возняк // Україна. Науковий двохмісячник українознавства. – Київ, 1927. – Кн. 3. – С. 17–88.

⁷ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / [зладив М. Павлик]. – Чернівці, 1910. – Т. 6: (1890–1891). – С. 7; Пам'яті Михайла Драгоманова: 1895–1920: збірник / [ред. Я. Довбищенко]. – Харків: Поюр, 1920. – С. 25.

⁸ Архів Михайла Драгоманова. – Варшава, 1937. – Т. 1. Листування Київської старої громади з М. Драгомановим (1870–1895 рр.) / [за ред. Р. Смаль-Стоцького]. – С. 353, 354; *Єгунова-Щербина С.* Одеська громада кінця 1870-х років. Спомини / С. Єгунова-Щербина // За сто літ. – Київ, 1928. – Кн. 2. – С. 189–199; *Буда С.* Заслання Мик[оли] Вас[ильовича] Ковалевського (Ненадрукована стаття і листи М. В. Ковалевського) / С. Буда // За сто літ. – Київ, 1928. – Кн. 2. – С. 200–224.

Отримані кошти М. Драгоманов передав галицьким радикалам І. Франкові та М. Павликові, щоб ті розпочали видання популярного часопису для народу. З 1 січня 1890 р. у Львові почав виходити двотижневик “Народ”⁹. Щодо цього О. Барвінський у спогадах зазначив: “Засновано у Львові «Орган русько-української радикальної партії» «Народ» під редакцією І. Франка і М. Павлика з новим роком 1890, а засобів на се видане достарчував [надавав – Ю. Я.] головно київський соціал-демократ Ковалевський. «Народ» держався матеріальним пособлюванем в часті М. Драгоманова, а головно українського соціал-демократа Ковалевського”¹⁰.

Виданням часопису “Народ” радикали підготували ґрунт для заснування власної партії – Русько-української радикальної партії, утвореної 4–5 жовтня 1890 р. у Львові¹¹. Партія від початку діяльності зіштовхнулася з проблемою фінансового забезпечення. Її соціальною опорою в основному було бідне місцеве українське селянство. Тому єдиний вихід у цій ситуації – сподіватися на допомогу наддніпрянських українців, прихильників радикальних ідей. Симпатії та прихильне ставлення до галицьких радикалів висловила лише невелика частина підросійських українофілів на чолі з М. Ковалевським¹².

За дорученням М. Павлика в десятих числах жовтня 1890 р. Р. Яросевич, діяч РУРП, виїхав до Києва, а звітди – в Одесу. Мета його мандрівки – отримати матеріальну допомогу від наддніпрянських українців, передусім для видання журналу “Народ”¹³. М. Ковалевський та інші підросійські українці погодилися її надати в розмірі 1500 руб., але за умови, що ці кошти будуть призначені лише тим працівникам, які вестимуть слов’янську та європейську хроніки в журналі¹⁴. Р. Яросевич у листі до М. Драгоманова за 1890 р. зазначив: “На Україну відписали ми, що тих 1500 рублів, що они дают ми так хочем розділити: по 600 рублів Павликови и Франкови а 300 рублів для евентуальних [можливих – Ю. Я.] співробітників”¹⁵.

З 1890 р. “Народ” отримував невелику фінансову допомогу з Наддніпрянської України в розмірі 500-600 руб. В основному, ці гроші надходили з добродійних

⁹ Животко А. Нарис історії української преси (Курс лекцій) / А. Животко. – Подєбради: Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання, 1937. – С. 49.

¹⁰ Барвінський О. Спомини з мого життя / [упоряд. А. Шацька; коментар Б. Янишина; ред.: Л. Винар, М. Жулинський]. – Київ: ВД “Стилос”, 2010. – С. 97, 201.

¹¹ Левинський В. Початки українського соціалізму в Галичині / В. Левинський. – Торонто: З друкарні “Робітничого Слова”, 1918. – С. 39; Макух І, д-р. На народній службі / д-р І. Макух. – Дітройт: Видання Української Вільної Громади Америки, 1958. – С. 13, 14.

¹² Драгоманов М. Вибрані твори. Збірка політичних творів з примітками під загальною редакцією Павла Богацького. – Прага; Нью Йорк: Український соціологічний ін-т в Празі, 1937. – Т. 1. – С. 27; Дорошенко Д. Володимир Антонович: його життя й наукова та громадська діяльність / Д. Дорошенко. – Прага: В-во Юрія Тищенка, 1942. – С. 71 (Наукова бібліотека “ЮТ”; ч. 14–15); Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. / Леся Українка. – Київ: Наукова думка, 1978. – Т. 10: Листи (1876–1897) / [ред. тому М. Бернштейн]. – С. 84.

¹³ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 6 (1890–1891). – С. 78; Трегуб М. Листи Романа Яросевича до Михайла Драгоманова (1888–1894 роки) / М. Трегуб // Записки НТШ. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Львів, 2000. – Т. 240. – С. 610.

¹⁴ Франко І. Зібрання творів: у 50-т. / І. Франко. – Київ: Наукова думка, 1986. – Т. 49: Листи (1886–1894). – С. 265; Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова / [редкол.: І. Вакарчук, Я. Ісаєвич (співголови) та ін.]. – Львів, 2006. – С. 366.

¹⁵ Трегуб М. Листи Романа Яросевича... – С. 612.

внесків, які збирав сам М. Ковалевський¹⁶. Крім 250 руб. призначених на видання “Народу”, він взяв на себе зобов’язання виплачувати щорічно М. Павлику додаткових 500 руб. Про це останнього повідомив В. Антонович, який приїхав до Львова на початку січня 1891 р.¹⁷

Результатом активного втручання наддніпрянських діячів із київської “Старої громади”, передусім В. Антоновича і О. Кониського, в галицькі справи стало проголошення “нової ери”, однієї з найвідоміших та найгучніших спроб польсько-українського порозуміння в Галичині – угоди 1890–1894 рр.¹⁸. Після проголошення в Галицькому сеймі наприкінці листопада 1890 р. угодової акції РУРП виступила проти неї та засудила будь-які спроби порозуміння з польською шляхетською більшістю в сеймі¹⁹. У січні 1891 р. М. Павлик у листі до М. Драгоманова писав: “На Україні ж на нас [радикалів – Ю. Я.], ... і так люті дуже за виступи протів угоди. Із старших один Ков[алевський] заступає сьа за нами, кажучи, шчо нам і слід бути на сторожі і супротів народовців і супроти москальофілів”²⁰.

На початку березня 1891 р. відбулися вибори до австрійського парламенту. Однак кандидати від радикальної партії (С. Данилович та Т. Окуневський) не здобули жодного мандата²¹. Причини цього крилися як у відсутності досвіду політичної боротьби, так і в низькому рівні передвиборчої агітації. На необхідність РУРП мати своїх представників у Галицькому крайовому сеймі та Державній раді (австрійському парламенті) вказував і М. Ковалевський. Для цього, на його думку, партії потрібно було активно працювати серед місцевого населення і мати спеціальний агітаційний фонд для передвиборчої боротьби. На фонд М. Ковалевський виділив 100 руб. Цю суму він передав Р. Ярославичу, який відвідав його в Києві в першій половині 1891 р.²². У листі до М. Драгоманова від 7 листопада 1891 р. Р. Ярославич зазначив: “Найголовніше вражінє и найсильніше зробили на мене Ваші прихильники и приятелі особливо Ков[алевський] и Гал[ін]. Ков[алевський] іздит и ходит з комплетом “Народа” и всіх невіруючих заставляє так довго читати, поки не увірят”²³.

¹⁶ Франко І. Михайло Павлик. Замість ювілейної сільветки / І. Франко // Літературно-науковий вістник. – 1905. – Т. 29, річник 3. – С. 178.

¹⁷ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 6 (1890–1891). – С. 104.

¹⁸ Чорновол І. Польсько-українська угода 1890–1894 рр.: генеза, перебіг подій, наслідки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / І. Чорновол. – Львів, 1995. – С. 6.

¹⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Львові (далі – ЦДАІЛ України). – Ф. 387. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 153; Чорновол І. Польсько-українська угода 1890–1894 рр. – Львів, 2000. – С. 184.

²⁰ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 6 (1890–1891). – С. 107.

²¹ Олесницький Є. Сторінки з мого життя / Є. Олесницький / [упоряд.: М. Мудрий, Б. Савчик; авт. вступ. ст. О. Аркуша; авт. прим. та комент. М. Мудрий]. – Львів: В-во ЛЮБФ “Медицина і право”, 2011. – С. 257; Tomczyk R. Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914. – Szczecin, 2007. – S. 64, 65.

²² Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 3. Франко І. – Од. зб. 1612. А. Г. (Ковалевський М. В.). Лист до [Франка І.] [1892]. – С. 396. // Листи до Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/istoryky/franko-letters/dbr/index.php>; Там само. – Од. зб. 1612. Ярославич Р. Лист до І. Франка від 7 травня 1892 р. з Кракова. – С. 350; Там само. – Од. зб. 1635. Ярославич Р. Лист до редакції журналу “Народ” (Франка І.) від 30 травня 1892 р. з Кракова. – С. 646, 647; Ярославич Р., д-р. На увагу русинам-українцям / д-р Р. Ярославич // Народ. – Львів, 1892. – Ч. 11 і 12. – 10 л[атинського] червня. – С. 145.

²³ Трегуб М. Листи Романа Ярославича... – С. 635, 636.

Важливою для М. Ковалевського була справа поширення радикальних ідей у Галичині. Так, на початку 1894 р. він рекомендував М. Павликові увійти в тісні зв'язки з редакцією русофільської газети “Галичанин” і там подавати зміст номерів “Народу”²⁴. Свідченням того, що М. Ковалевський співпрацював із редакцією “Народу”, може слугувати його публікація “Русино-український націоналізм і радикали”. Стаття опублікована в кількох номерах часопису за 1891 р. і підписана псевдонімом Українець²⁵. Своєрідне резюме статті подав М. Павлик у листі до М. Драгоманова за жовтень 1890 р.: “Прислав Ков[алевськ]иї статью котру чеї пічну в 20 N. Вона головно резюме Вашої «Польшчі», але је і додатки – загалом цікава, хоть чіпаје ј нас і Non-ego [К. Арабажина – Ю. Я.]”²⁶.

Передавши 100 руб. на агітаційний фонд РУРП, М. Ковалевський наголосив, щоб кошти були відразу передані до Львова та використані за призначенням – на виборчу агітацію²⁷. Це пояснюється тим, що збір грошей був справою нелегкою для М. Ковалевського, і тому він так ними дорожив. Як зазначила Леся Українка в листі до Михайла Павлика від 27 березня (9 квітня) 1895 р., “не судіть A[rbeit] G[eber-a] [псевдонім М. Ковалевського – Ю. Я.] за чіпляння до рахунків, йому солоно приходиться з збиранням грошей, того він так ними й дорожить”²⁸. Його жертводавці здебільшого проживали в різних районах Наддніпрянщини. Однак із листа М. Павлика до М. Драгоманова від 30 грудня 1891 р. дізнаємося, що “Arbeit[eber] бере (ся) збирати гроші і праці, навіть у Петерб[урзі]. Кленесья, шчо дасть 4000 8000 р. [так написано в оригіналі – Ю. Я.] на вибори до парламенту, аби мав добути з під землі. Мовльав: нехај би там Україна мала голос перед Европоју”²⁹.

Важко встановити прізвища діячів, які давали гроші, бо М. Ковалевський не листувався з ними та не вів документації. Робив він це, щоб уберегти себе та своїх однодумців від переслідувань жандармерії. Як довідуємося зі спогадів письменника, громадсько-політичного й культурного діяча Теодота Галіпа, адреси жертводавців і суми Микола Ковалевський запам'ятовував, зрідка роблячи власноручні замітки відомою лише йому системою знаків, ієрогліфів на невеликих шматках паперу. Він розповсюджував видання М. Драгоманова та звітував перед своїми “спонсорами” про успіхи радикального руху в Наддніпрянській Україні та Галичині³⁰.

Організуючи збір коштів, М. Ковалевський гарантував підтримку “Народу”, але за умови виконання редакцією двох його вимог. Перша полягала в тому, щоб

²⁴ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895) / [зладив М. Павлик]. – Чернівці, 1911. – Т. 8: (1894–1895). – С. 47, 48.

²⁵ *Українець* [Ковалевський М.] Русино-український націоналізм і радикали / Українець [М. Ковалевський] // Народ. – Львів, 1891. – Ч. 20 і 21. – 24 л[атинського] жовтня. – С. 275–277; Там само. – Ч. 22. – 7 л[атинського] листопада. – С. 293–297; Там само. – Ч. 23. – 20 л[атинського] листопада. – С. 316–321; Там само. – Ч. 24. – 7 л[атинського] грудня. – С. 335–344.

²⁶ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 6: (1890–1891). – С. 267.

²⁷ Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 3. Франко І. – Од. зб. 1612. А. Г. (Ковалевський М. В.). Лист до [Франка І.] [1892]. – С. 398. // Листи до Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/istoryky/franko-letters/dbr/index.php>

²⁸ *Українка Леся*. Зібрання творів: у 12 т. – Т. 10: Листи (1876–1897)... – С. 296.

²⁹ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 6: (1890–1891). – С. 282, 283.

³⁰ *Mag-in* [Галіп Т.]. Микола Васильович Ковалевський. (Спомини) / *Mag-in* [Т. Галіп] // Літературно-науковий вістник (Київ). – 1909. – Т. 45, кн. 3. – С. 542.

редакція перетворила часопис на всеукраїнський орган, який, крім галицьких, представляв би інтереси наддніпрянських українців. Друга стосувалася друку надісланих статей і матеріалів із підросійської України. Всі публікації, надіслані від імені М. Ковалевського, за які він міг особисто поручитися, мали бути надруковані. До них могли додаватися примітки редакції, однак статті мали бути надруковані³¹. Про це інформував М. Драгоманова І. Франко в листі від 30 жовтня 1892 р.: “Arbeitgeber прислав П[авли]ку 100 руб. і обіцявся держати і на далі свою умову з Народом, коли редакція згодиться печатати те, що він пришле з тим, щоб було конче напечатано. Я думаю, що П[авли]ку нема ніякого резону не приймати тої умови, тим більше, що статей від Abei(t)g[ebera] приходить не гук. Коли вже стало на тім, щоб Народови виходити, то, звісно, не можна цуратися одинокої підмоги, яка для него показуєся”³².

М. Ковалевський уважно стежив за тим, що друкувалося на сторінках “Народу”³³. Так, у 1893 р. він змусив М. Павлика припинити друкувати повість І. Франка “Для домашнього огнища”, котра мала виходити додатками до часопису. Основну причину М. Ковалевський пояснив у листі до М. Павлика: “Нам здається, що Ваша газета не так об’ємиста, щоб містити белетристику, не так багата, щоб оплачувати її, та вона власне рахує на публіку, котрій цікава ідея, факт, котрих не вчитає в «Зорі» і інших газетах”³⁴.

Влітку 1893 р. М. Ковалевський відвідав Галичину. Дорогою до Коломиї, де “мав залагодити фінансову кризу, в яку попав був тоді «Народ», він зупинився у Львові”³⁵. Фінансово підтримуючи друкований орган радикальної партії, М. Ковалевський виявляв інтерес і до РУРП. У межах партії співіснувало декілька груп української соціалістичної інтелігенції. Крім “старших” радикалів і молодшого покоління соціалістів (С. Данилович, І. Гарасимович, К. Трильовський та ін.), значну частину партії становили “молоді” радикали: “Студентська група державників, котрі були соціалістами-марксистами і українськими націоналами, звучи себе національними радикалами...” (Ю. Бачинський, В. Будзиновський, С. Вітик, М. Ганкевич, Є. Левицький, В. Охримович та ін.)³⁶.

М. Ковалевський намагався відіграти роль посередника, знайти компроміс у вирішенні внутрішньопартійного конфлікту, який вилився у протистояння між драгоманівцями та марксистами. Проблема полягала в тому, що М. Павлик відхиляв статті “молодих”, які суперечили його поглядам, покликаючись на своє редакційне право

³¹ Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 3. Франко І. – Од. зб. 1612. А. Г. (Ковалевський М. В.). Лист до [Франка І.] [1892]. – С. 399, 400. // Листи до Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/istoryky/franko-letters/dbr/index.php>

³² Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова... – С. 423; *Франко І.* Зібрання творів: у 50 т. / І. Франко. – Київ: Наукова думка, 1986. – Т. 49: Листи (1886–1894). – С. 363.

³³ Переписка Михайла Драгоманова з д-ром Теофілом Окуневським (1883, 1885–1891, 1893–1895) / [зладив і видав М. Павлик]. – Львів, 1905. – С. 161.

³⁴ *Франко І.* Зібрання творів: у 50 т. / І. Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – Т. 19: Повісті та оповідання (1892–1896). – С. 489, 490.

³⁵ *Бачинський Ю.* Мої спомини про М. Драгоманова / Ю. Бачинський // Михайло Драгоманов у спогадах / [укл.: І. Гриценко, В. Короткий]. – Київ: Либідь, 2012. – С. 260.

³⁶ *Будзиновський В.* Ішли діди на муки: введення в історію України / В. Будзиновський. – Нью Йорк: В-во “Говерля”, 1958. – С. 29; *Грицак Я.* “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Я. Грицак // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т. 222. – С. 74.

відбору матеріалів. У спогадах Ю. Бачинський писав: “Приїхав до Львова Ковалевський, і коли він стрінувся з нами [«молодими» радикалами – Ю. Я.], ми йому про все, що нас дратувало, розповіли і просили його, щоби він в Коломиї старався ті наші непорозуміння зі «старшими» поладнати. Ковалевський радо на се згодився, готов був навіть, коли би справа не далась полагодити там, в Коломиї, віддати її до полагоди Драгоманову, до котрого власне дальше, з Коломиї, вибирався. Я від себе представив йому ще справу з «Україною ingredient-ою», а він обіцяв зайнятися і сею справою”³⁷.

У липні 1893 р. М. Ковалевський запропонував “молодим” радикалам висунути вимоги, за яких вони би згодилися працювати в редакції “Народу”. Зрозуміло, що вони прагнули вміщувати свої матеріали без огляду на редакційне право М. Павлика³⁸. Невдовзі, як згадував Ю. Бачинський, він отримав “від Ковалевського картку, що Павлик і Франко ніяк не годяться друкувати «України ingredient-и», а щодо решти жадань «молодших», то просить, щоб «молодші» всі свої жадання предложили Франкові і Павликові на письмі, а він сподівається, що ті жадання будуть добре для нас полагоджені”³⁹.

У 1895 р. М. Ковалевський поставив перед М. Павликом вимогу взяти до складу редакції “молодого” радикала В. Охримовича⁴⁰. Ймовірно, М. Ковалевський покладав на В. Охримовича не лише обов’язки співредактора, але й своєрідного контролера витрат редактора “Народу” М. Павлика. Останній добре розумів задум М. Ковалевського: “Охримович уступив у редакцію з тим, щоби мене наглядати в справах видатків”⁴¹. Водночас М. Ковалевський не хотів загострювати своїх відносин із старшим поколінням галицьких радикалів. Так, Леся Українка в листі до Михайла Павлика від 27 червня (9 липня) 1894 р. із Софії зазначила: “Коли Ви не будете, може, далі редактором, то я не знаю, які будуть відносини Arbeitgeber’a до «Народу»”⁴².

Прибувши в липні 1893 р. до Коломиї, М. Ковалевський висунув пропозицію щодо грошової допомоги “Народу”. Він пропонував перетворити часопис на щоденне або, принаймні, щотижневе видання⁴³. І. Франко застерігав М. Павлика в листі від 14 травня 1893 р.: “За щоденний «Народ» на підмозі українців братися б не радив. Навіть тижневий уважав би тільки тоді забезпеченим, коли б вони здобулися раз на таке, щоб зложити в якому-небудь банку такий капітал, з котрого б процент покривав видатки, зглядно недобори «Народу». Переконайте старого [М. Ковалевського – Ю. Я.], що се одинокий спосіб запевнити видавництву життя”⁴⁴. У Коломиї М. Ковалевський взяв участь у заснуванні політичного товариства радикалів “На-

³⁷ Бачинський Ю. Мої спомини про М. Драгоманова... – С. 261.

³⁸ Його ж. “Україна ingredienta” / Ю. Бачинський; [з передмовою В. Дорошенка і додатком: Листуванє Ю. Бачинського з М. Драгомановом з приводу “України ingredient-и”]. – 3-тє вид. – Берлін: В-во Української молоді, 1924. – С. 234; Грицак Я. “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини... – С. 89.

³⁹ Бачинський Ю. Мої спомини про М. Драгоманова... – С. 261.

⁴⁰ Українка Леся. Публікації. Статті. Дослідження / Леся Українка. – Київ: Наукова думка, 1984. – С. 86; Грицак Я. “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті... – С. 91.

⁴¹ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 8 (1894–1895). – С. 226; Українка Леся. Публікації. Статті. Дослідження... – С. 90.

⁴² Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. – Т. 10: Листи (1876–1897)... – С. 240.

⁴³ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 8 (1894–1895). – С. 51; Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т. 49: Листи (1886–1894). – С. 401, 713, 714, 718.

⁴⁴ Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т. 49: Листи (1886–1894). – С. 398.

родна воля”. І. Франко в листі до М. Драгоманова від 2 серпня 1893 р. зазначив: “Жаль, що Arb[eitge]ber, будши при зав’язаню комітету, не звернув увагу на невідповідність назви: тоді ще можна було єї змінити, а тепер, коли вона враз зі статутами затверджена Намістництвом, сего не можна без ухвали нових загальних зборів”⁴⁵.

Відвідавши Галичину, М. Ковалевський був вражений успіхами роботи РУРП серед місцевого населення. Він взяв на себе зобов’язання в сумі 2-2,5 тис. руб. покрити річні витрати редакції “Народу”, яка протягом 1892–1894 рр. перебувала в Коломиї⁴⁶. У серпні 1893 р. М. Драгоманов на прохання М. Ковалевського написав “Поклик до Українців” з метою “викликаня симпатії до галицьких радикалів”. М. Павлик зазначив, що на підросійську Україну було надіслано копію, натомість оригінал залишився в нього⁴⁷. М. Ковалевський постановив підтримувати діяльність партії та її видавничу справу. Однак, як зазначив І. Франко у спогадах про М. Ковалевського, “редакційна сторона «Народа» з кожним річником слабшала. Грошева замога Ковалевського не тільки не направила сеї хиби, але значно погіршила її і причинила йому самому багато розчаровань та скорбот, що захмарили остатні роки його життя”⁴⁸.

І. Франко звинувачував головного редактора часопису М. Павлика в неефективному використанні коштів, надісланих М. Ковалевським. Головну причину фінансової кризи “Народу” І. Франко вбачав у незадовільній редакторській діяльності М. Павлика, який “здужав таки узискати від нього [М. Ковалевського – Ю. Я.] підвищення субвенції (грошової допомоги – Ю. Я.), переніс видане «Народа» до Коломиї і поставив його при помочи гарного паперу, маси передруків річий нікому ні на що не потрібних”⁴⁹.

На початку 1894 р. М. Павлик був змушений перенести редакцію часопису до Львова. Лише втручання М. Ковалевського, який приїхав у Галичину восени 1894 р., змогло врятувати “Народ” від повного банкрутства. Для продовження видання “Народу” він передав М. Павлику 2 тис. руб. і додатково заклав у банку свій маєток поблизу м. Гадяч, який отримав у спадок від сестри⁵⁰. У листі до М. Драгоманова від 21 жовтня 1894 р. М. Павлик відзначив, що М. Ковалевський “бересья шче на рік платити за «Народ»”. На видавництво часопису призначалося 500 руб. Відповідно М. Павлик мав отримувати 200 руб., а І. Франко – 300 руб.⁵¹.

⁴⁵ Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова... – С. 454; Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т. 49: Листи (1886–1894). – С. 411.

⁴⁶ Франко І. Михайло Павлик. Замість ювілейної сільветки / І. Франко // Літературно-науковий вістник. – 1905. – Т. 29, річник 3. – С. 178; Романюк М. Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.): Історико-бібліографічне дослідження / М. Романюк, М. Галушко / [передм. В. Качкана]. – Львів, 1996. – С. 56.

⁴⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 663. – Оп. 2. – Спр. 68. – Арк. 1.

⁴⁸ Франко І. Микола Васильевич Ковалевський (кілька споминів і листів на память десятиліття його смерті) / І. Франко // Літературно-науковий вістник 1908. – Т. 41, кн. 1, річник 11, січень–март. – С. 127.

⁴⁹ Там само. – С. 135.

⁵⁰ Маг-ін [Галіп Т.]. Микола Васильевич Ковалевський. (Спомини)... – Т. 45, кн. 3. – С. 542; Франко І. Михайло Павлик. Замість ювілейної сільветки... – С. 178, 179.

⁵¹ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895)... – Т. 8: (1894–1895). – С. 139.

З листів М. Павлика до Лесі Українки, написаних влітку 1894 р., довідуємося, що М. Ковалевський обіцяв, найімовірніше, 200 гульденів на підтримку кандидатури М. Павлика у виборах до Галицького сейму в 1895 р. У листах є інформація, що М. Павлик через скрутне фінансове становище радикальної газети “Хлібороб” (виходила протягом 1891–1895 рр. у Коломиї), просив М. Ковалевського взяти на себе борг у розмірі 162 гульденів⁵². Додаткових 200 руб. на “Народ”, надісланих М. Ковалевським, передала М. Павлику на початку вересня 1894 р. Леся Українка. Як вона сама зазначала, що робила це з поваги до М. Ковалевського і М. Павлика, як товаришів її дядька – М. Драгоманова⁵³.

Зменшення фінансової допомоги на видання “Народу” можна пояснити зміною настроїв серед наддніпрянських діячів. Так, восени 1894 р. частина підприємців українців відмовилася давати гроші М. Ковалевському на часопис. Виявляється, їм не сподобалися матеріали 13 і 14 номерів журналу, а особливо стаття М. Павлика “Ще про «нову еру» і консолідацію Русинів”⁵⁴. На початку грудня 1894 р. М. Ковалевський міг передати на “Народ” лише допомогу в розмірі не більше 1500 руб. Цю суму йому довелося збирати “съ крайнимъ напряженіемъ силъ”. За сприятливих умов він допускав появу влітку 1895 р. невеликої грошової надбавки. Однак радив М. Павлику не дуже надіятися на неї, а покладатися на власні галицькі ресурси. На початку 1895 р. М. Ковалевський пообіцяв надіслати 300 руб. для продовження видання “Народу”⁵⁵.

За ініціативи М. Ковалевського було організовано святкування 30-річчя літературно-наукової діяльності М. Драгоманова (до річниці виходу в 1864 р. його праці про імператора Тіберія), яке відбулося 16 грудня 1894 р. у Львові. М. Ковалевський зібрав 1000 руб. та передав їх у фонд ім. М. Драгоманова до Львова⁵⁶. Ці кошти були призначені на видання літератури для народу. Однак після смерті вченого М. Ковалевський забрав гроші, бо їх використовували не за призначенням⁵⁷. У 1896 р. на зібрані М. Ковалевським гроші “коштом українців” вийшла книга “Михайло Петрович Драгоманов 1841–1895. Єго юбилей, смерть, автобіографія і спис творів. С портретом небіжчика. Зладив і видав М. Павлик”⁵⁸.

На початку 90-х років XIX ст. радикали вирішили заснувати своє просвітне товариство. Статут новоствореного товариства “Поступ” Намісництво затвердило наприкінці 1894 р. Його головою був обраний М. Павлик⁵⁹. Значну суму для “По-

⁵² *Українка Леся*. Публікації. Статті. Дослідження... – С. 70, 75.

⁵³ *Українка Леся*. Зібрання творів: у 12 т. – Т. 10: Листи (1876–1897)... – С. 253.

⁵⁴ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895). – Т. 8: (1894–1895)... – С. 146.

⁵⁵ Там само. – С. 157, 164, 193.

⁵⁶ Там само. – С. 38, 127.

⁵⁷ *Українка Леся*. Зібрання творів: у 12 т. / Леся Українка. – Київ: Наукова думка, 1978. – Т. 11: Листи (1898–1902) / [ред. Ф. Погребенник]. – С. 400.

⁵⁸ *Павлюк І. Ковалевський Микола Васильович / І. Павлюк // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника / [за ред. М. Романюка]. – Львів, 2004. – Вип. 11. – С. 204.*

⁵⁹ *Шкраб'юк П.* Просвітницько-економічні структури Радикальної партії в Галичині / П. Шкраб'юк // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. – Львів, 2010. – Вип. 19: “Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України / [відп. ред. Я. Ісаєвич, упоряд.: Ф. Стеблій, В. Пашук]. – С. 79, 80.

ступу” через М. Ковалевського передали підросійські українці прихильники радикальних ідей. Вони зібрали 1000 руб. на фонд товариства, який мав бути недоторканим і поповнюватися лише добровільними внесками. Ці кошти призначалися на видання книг для селян, як писав М. Ковалевський у листі до М. Павлика, “на теми о всяческих свободах: политических, экономических, религиозных, национальных”⁶⁰.

Однак “Поступ” проіснував недовго. Обтяжений громадсько-політичною діяльністю, голова товариства не мав фізичної змоги і часу присвячувати себе новій організації. Через бездіяльність товариства М. Ковалевський, який приїхав до Львова в 1895 р., відібрав грошовий фонд і “Поступ”, що існував понад рік, припинив існування⁶¹. М. Ковалевський пропонував 1000 руб. із “Поступу” передати на фонд імені М. Драгоманова, за визначенням М. Павлика, на видання “позитивного напрямку”⁶².

З листа М. Павлика до Л. Драгоманової від 22 серпня 1895 р. дізнаємося, що М. Ковалевський хотів (за згодою вдови) організувати перевезення тіла М. Драгоманова з Болгарії в Галичину, до Львова. М. Ковалевський писав М. Павликові, щоб той дізнався приблизну вартість такого транспортування⁶³. У згаданому листі до Л. Драгоманової М. Павлик зазначив: “Та, хоть би тепер і не позволено це зробити, то нехай А[г[р]еіт] Г[е]бер] збирає гроші і покладе їх у банк на слухний час т[о] й[е] після 3 років, коли мусять дозволити там [у Софії – Ю. Я.] і тут [у Львові – Ю. Я.]”⁶⁴.

Протягом 1895–1896 рр. під редакцією В. Будзиновського виходив часопис радикальної партії – “Радикал”⁶⁵. Так, у 1896 р., за свідченням М. Павлика, М. Ковалевський мав надсилати журналу щомісяця 20 гульденів⁶⁶. Навесні 1895 р. партія почала випускати газету “Громадський голос”, редактором і видавцем якої спочатку був В. Будзиновський⁶⁷. У червні 1896 р. М. Ковалевський вкотре відвідав Львів, де випадково зустрівся з В. Будзиновським. Інколи в Галичину приїздили довірені особи наддніпрянського діяча⁶⁸. До таких можна віднести, наприклад, українського поета та культурного діяча М. Вороного, який у 1895 р. передав І. Франкові листи від М. Ковалевського⁶⁹.

⁶⁰ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895). – Т. 8: (1894–1895)... – С. 199.

⁶¹ Франко І. Михайло Павлик. Замість ювілейної сільветки / І. Франко // Літературно-науковий вістник. – 1905. – Т. 29, річник 3. – С. 176; Шкраб’юк П. Просвітницько-економічні структури Радикальної партії в Галичині / П. Шкраб’юк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2010. – Вип. 19: “Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України / [відп. ред. Я. Ісаєвич, упоряд.: Ф. Стеблій, В. Пашук]. – С. 80; Денисюк І. Листи Михайла Павлика до родини Драгоманових / І. Денисюк // Записки НТШ. Праці філологічної секції. – Львів, 1997. – Т. 234. – С. 476.

⁶² Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895). – Т. 8: (1894–1895)... – С. 167.

⁶³ Денисюк І. Листи Михайла Павлика... – Т. 234. – С. 461–463, 477.

⁶⁴ Там само. – С. 462.

⁶⁵ Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів. – Ф. 167. – Оп. 2. – Од.зб. 39. – Арк. 43; Животко А. Нарис історії української преси... – С. 51.

⁶⁶ Денисюк І. Листи Михайла Павлика... – Т. 234. – С. 473.

⁶⁷ Животко А. Історія української преси / А. Животко. – Київ: Наша культура і наука, 1999. – С. 173, 174.

⁶⁸ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876–1895). – Т. 8: (1894–1895)... – С. 126, 146, 223.

⁶⁹ Спогади про Івана Франка / [упоряд., вступ. стаття і прим. М. Гнатюка; худож. оформл. Б. Пікулицького]. – Львів: Каменяр, 1997. – С. 285.

Вражений розмовою з редактором “Громадського голосу”, М. Ковалевський виділив на газету 300 руб. Згодом зажадав рахунків від В. Будзиновського. Однак той, залишивши посаду редактора, відмовився їх надавати. Невдовзі видання часопису перебравли на себе М. Павлик, І. Франко та ін.⁷⁰ Незначну допомогу, в розмірі 30 гульденів, М. Ковалевський передавав на газету в 1896 р. І. Франкові та С. Вітикові, які редагували “Громадський голос”⁷¹.

З листа І. Франка до Наукового товариства ім. Шевченка, датованого кінцем 1898 р., довідемося, що М. Ковалевський у 1895 р. передав письменникові 200 руб. на т. зв. угро-руський фонд і зобов’язався далі збирати гроші. Метою фонду мав бути розвиток наукових досліджень Закарпаття, які би сприяли підтримці та зміцненню національної свідомості українського населення у краї. Кошти в розмірі 150 руб. через М. Павлика передали з Одеси, 5 руб. надіслали українські діячі з Катеринодара (тепер м. Краснодар у Росії). У Галичині було зібрано лише 25 гульденів⁷². Гроші з фонду використовували на різні потреби. Так, І. Франко видав брошуру “І ми в Європі”. Суму в розмірі 50 руб. він виділив В. Гнатюкові для поїздки на Закарпаття. Р. Яросевич взяв 200 руб., коли їхав до Відня, ставши депутатом австрійського парламенту від РУРП у 1897 р.⁷³.

З 1894 р. І. Франко почав видавати часопис радикального спрямування “Житє і слово”⁷⁴. У листі до Л. Драгоманової від 12 лютого 1907 р. він відзначав: “Ковалевський, розірвавши свої зносини з Павликом, давав мені одного року невеличку запомогу на видання «Житя і слова», з якої я йому здавав точні рахунки”⁷⁵. Влітку 1897 р. М. Ковалевський приїздив до Львова, де відвідав І. Франка. Він пропонував видавцю змінити структуру журналу, більше уваги приділяти політичним і соціальним питанням⁷⁶. Того ж року за підтримки наддніпрянського діяча вийшло шість випусків журналу “Житє і слово”. Так, дві сотні карбованців на часопис передала чернігівська громада⁷⁷.

В останній книзі часопису за 1896 р. І. Франко надрукував статтю “З кінцем року”, де висловив невдоволення діяльністю наддніпрянської інтелігенції, особливо прихильників радикальних ідей. Останнім він докоряв за слабкість зв’язків із простим народом. Через це на І. Франка розсердився гурток драгоманівського спрямування, який об’єднувався навколо М. Ковалевського. Незабаром драгоманівці надіслали колективну відповідь із підписом Н.С.Ж., яку І. Франко надрукував

⁷⁰ Бунченко В. Невідома стаття Івана Франка “Перший рік видання Громадського голосу” / В. Бунченко, Ю. Сливка // Жовтень. – 1963. – № 5. – С. 138, 139.

⁷¹ Денисюк І. Листи Михайла Павлика... – Т. 234. – С. 480.

⁷² Франко І. Микола Васильєвич Ковалевський (кілька споминів і листів на память десятиліття його смерті) / І. Франко // Літературно-науковий вістник 1908. – Т. 41, кн. 1, річник 11, січень–март. – С. 138; Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т. 50: Листи (1895–1916). – С. 125, 590.

⁷³ Франко І. Микола Васильєвич Ковалевський... – Т. 41, кн. 1, річник 11, січень–март. – С. 138; Михайло Драгоманів і его роля в розвою України / [написав і видав М. Павлик]. – Львів: “З Друкарні Уділової”, 1907. – С. 42.

⁷⁴ Животко А. Нарис історії української преси... – С. 50.

⁷⁵ Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т. 50: Листи (1895–1916). – С. 317.

⁷⁶ Франко І. Микола Васильєвич Ковалевський... – Т. 41, кн. 1, річник 11, січень–март. – С. 126, 135.

⁷⁷ Грінченкова М. Про мало знаного / М. Грінченкова // Україна. Науковий двохмісячник українознавства. – Київ, 1925. – Кн. 6. – С. 124.

за дорученням М. Ковалевського⁷⁸. Криптонім Н.С.Ж. розшифровують по-різному: “невеличка спілка жіноча”, “наша спілка жіноча”, “наша славна жирондистка”. Вважається, що так підписувалася Леся Українка⁷⁹.

У 1897 р. відбулися вибори до австрійського парламенту. М. Ковалевський надавав кошти на передвиборчу кампанію РУРП. Передаючи на агітаційний фонд партії 180 руб., основну частину грошей М. Ковалевський виділяв для І. Франка. Останній був одним із кандидатів від РУРП до Державної ради. Однак за результатами виборів мандати здобули лише двоє кандидатів від партії – Р. Ярославич та Т. Окуневський⁸⁰.

Останні роки М. Ковалевський жив у Києві дуже бідно, де і помер на початку жовтня 1897 р. Поховано діяча на Байковому кладовищі⁸¹. Водночас у другій половині 1890-х років у радикальній партії загострилися суперечності між трьома ідейними течіями: драгоманівською, марксистською (соціал-демократичною) та націонал-демократичною, представники яких конфліктували між собою у вирішенні майбутньої долі РУРП. Це протистояння досягло апогею в 1899 р., коли з партії виділилися представники останніх двох течій та заснували відповідно Українську соціал-демократичну та Національно-демократичну партії⁸².

Отже, М. Ковалевський відіграв важливу роль у заснуванні та практичній діяльності РУРП. Панування антиукраїнської урядової реакції та неможливість легальної діяльності в Російській імперії зумовили його особливий інтерес до Галичини. Останню громадський діяч розглядав як своєрідний “канал” продукування радикальних ідей на підросійську Україну. За цих умов він взяв на себе, по суті, роль посередника між Наддніпрянщиною та Галичиною, розділених державним кордоном, двох “гілок” українського народу. Поширюючи радикальні ідеї серед підросійських українців, він збирав гроші для галицьких радикалів, що було робити досить складно.

⁷⁸ Франко І. Микола Васильевич Ковалевський... – Т. 41, кн. 1, річник 11, січень–март. – С. 137, 138; Нечитайло М. “Публіцистичний контроверс” Франка... – С. 766, 767.

⁷⁹ Українка Леся. Збір. творів: у 12 т. / Леся Українка. – Київ: Наукова думка, 1977. – Т. 8: Літературно-критичні та публіцистичні статті / [ред. тому П. Колесник]. – С. 291; Там само. – Т. 10: Листи (1876–1897)... – С. 503.

⁸⁰ Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, відділ рукописних фондів і текстології. – Ф. 3. Франко І. – Од. зб. 1613. Г.П.Г. (Ковалевський М. В.). Лист до [Франка І.]. – С. 135. // Листи до Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/istoryky/franko-letters/dbr/index.php>; Там само. – Г.П.Г. (Ковалевський М. В.). Лист до Франка І. 05-06-[1896]. – С. 491; Там само. – Од. зб. 1626. Г.П.Г. (Ковалевський М. В.). Лист до Франка І. [1897 р.]. – С. 75; Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів / К. Левицький. – Львів: З друкарні оо. Василян у Жовкві, 1926. – С. 292.

⁸¹ Маг-ін [Галін Т.]. Микола Васильович Ковалевський. (Спомини)... – Т. 45, кн. 3. – С. 544, 545; Гринченкова М. Про мало знаного... – Кн. 6. – С. 125.

⁸² ЦДАЛ України. – Ф. 387. – Оп. 1. – Спр. 24. – Арк. 4; Левинський В. Початки українського соціалізму в Галичині / В. Левинський. – Торонто: З друкарні “Робітничого Слова”, 1918. – С. 49; Сухий О. Еволюція національної програми Русько-української радикальної партії / О. Сухий // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000. – Вип. 7: Збірник на пошану професора Юрія Сливки / [редкол.: Я. Ісаєвич (відп. ред.) та ін.]. – С. 247; Расевич В. Українська національно-демократична партія (1899–1918 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. Расевич. – Львів, 1996. – С. 13; Жерноклеєв О. Українська соціал-демократична партія (1899–1918) / О. Жерноклеєв. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 23.

Можна з упевненістю сказати, що М. Ковалевський віддав багато сил, енергії та особистого здоров'я справі матеріальної допомоги РУРП. За відносно короткий термін існування радикальної партії він збирав кошти фактично на всі напрями її діяльності. Завдяки його фінансовій допомозі в 1890 р. розпочалося видання партійного органу – журналу “Народ”. Певну суму він виділяв також на інші часописи радикалів. Зібрані на підросійській Україні кошти М. Ковалевський передавав на передвиборчі агітації партії до австрійського парламенту і Галицького крайового сейму. Щоб отримати потрібну суму, він кілька разів навіть давав під заставу власний маєток. М. Ковалевський виступив організатором відзначення 30-річчя діяльності М. Драгоманова, надав грошову допомогу для створення просвітницького товариства “Поступ”, фактично заснував угро-руський фонд, допоміг І. Франкові видати декілька випусків журналу “Житє і слово”. Після смерті М. Ковалевського ситуація з фінансуванням партії суттєво погіршилася, а ідейні розходження всередині РУРП поступово призвели до її розколу.

Юрий Яковлев. Николай Ковалевский и РУРП в Галичине (1890–1897)

Исследовано место и роль Н. Ковалевского в общественно-политической жизни Галичины на протяжении 90-х годов XIX в. Сделана попытка выяснить вклад надднепрянского деятеля в процесс создания и организационного становления Русско-украинской радикальной партии в Галичине, фактически к ее расколу в конце 1890-х гг. Основное внимание обращено на идейную, организационную и финансовую помощь Н. Ковалевского, его влияние на становление партийно-политической структуры украинской политической жизни в крае. Проанализированы взаимоотношения деятеля с представителями РУРП, что в основном проявлялись в материальной помощи партии во всех сферах ее деятельности, в частности печатному органу – журналу “Народ”. Кроме того, со стороны Н. Ковалевского поступала небольшая финансовая поддержка для журнала радикального направления “Жизнь и слово”, который издавали супруги Иван и Ольга Франко.

Ключевые слова: Николай Ковалевский, Галичина, Русско-украинская радикальная партия, журнал “Народ”.

Yuriy Yakovlev. Mykola Kovalevsky and the RURP in Galicia (1890 –1897)

The article investigates the place and role of Mykola Kovalevskyi in social and political life of Galicia in the 1890s. It determines the contribution of this Ukrainian public figure in the foundation process and further activities of the Ruthenian-Ukrainian Radical Party in Galicia up until the late 1890s. The article focuses on the ideological, organisational and financial help of Kovalevsky, his influence on the party and structure of Ukrainian political life in the province. It is proven that his relationship with the representatives of the RURP was manifested in the material support of the party, including its magazine *Narod*. In addition, Kovalevsky provided some financial support for the radical magazine *Zhytje i slovo*, published by Ivan and Olga Franko.

Key words: Mykola Kovalevsky, Galicia, the Ruthenian-Ukrainian Radical Party, *Narod* magazine.